

Metodologie výzkumu mezigeneračního učení: od otázek k výsledkům

Milada Rabušicová

Lenka Kamanová

Kateřina Pevná

Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta
Masarykovy university, Brno

Výzkumný projekt

***„Mezigenerační učení: děti, rodiče
a prarodiče v neformálním vzdělávání
a v informálním učení“***

2009 - 2011

Podporován Grantovou agenturou České republiky
č. 406/09/0427

Prezentace

Zaměření této prezentace není meritorní, ale **metodologické**:

- Jak jsme postupovali od otázek k výsledkům?
- Na jaké problémy jsme narazili a proč?
- Jak by se vše dalo řešit jinak?

Nápad!

- Co to vlastně je MGU?
- Související pojmy?
- Proč má smysl se MGU zabývat?

Výzkumné otázky

Metodologický postup

Co je to MGU?

Proces, jehož prostřednictvím získávají jedinci všeho věku dovednosti a znalosti, ale také postoje a hodnoty, a to z každodenních zkušeností, ze všech dostupných zdrojů a všemi způsoby v jejich vlastních „žitých světech“ (Hatton-Yeo, 2008. s. 3).

„Postup, který si klade za cíl přivést lidi dohromady cílevědomými, vzájemně prospěšnými aktivitami, které podporují větší porozumění a respekt mezi generacemi, a mohou přispět k budování soudržnosti komunit“ (Fischer, 2008, s. 8).

Vymezení tématu

Mezigenerační učení v rodině můžeme definovat jako proces, skrze který členové rodiny jakéhokoliv věku získávají dovednosti, znalosti, vytvářejí si postoje a hodnoty, a to z denních zkušeností, při jakýchkoliv příležitostech, ode všech generací v rodině.

Vřazení mezigeneračního učení v rodině do obvyklých kategorií učení:

Jedná jak o učení záměrné, tak nezáměrné, jak vědomé, tak nevědomé, dále senzomotorické, verbálně kognitivní či sociální učení, celoživotní a všeživotní, převážně neformální a informální.

Základní distinktivní znak (oproti jiným typům učení):

Zaměřenost mezigeneračního učení na účastníky učení z různých generací. (Mohou to být jak dvě generace jdoucí za sebou, tak generace ob jednu.)

Související pojmy

- Mezigenerační učení v kontextu rodinného života
- Neformální mezigenerační učení
- Informální mezigenerační učení
- Celoživotní učení
- Všeživotní učení
- Generace
- Generační kontakty a vztahy
- Mezigenerační komunikace
- Mezigenerační solidarita
- Rodinná soudržnost, vztahy, rodinná atmosféra
- Pro-učící rodinná kultura
a další...

Proč mezigenerační učení?

(1) Demografické změny:

stárnutí společnosti, rektangulace stromu života, generační soužití x generační konflikty

(2) Proměny rodiny:

modely rodinného soužití, vícegenerační rodiny, rodinná transmise a solidarita

(3) Proměny směrem ke společnosti znalostí:

celoživotní učení a mezigenerační učení, dynamika x stabilizace

Hlavní výzkumná otázka

Co a jak se děti, rodiče a prarodiče vzájemně učí a jaké k tomu mají příležitosti v podobě neformálního vzdělávání a informálního učení v rodině?

Dílčí výzkumné otázky

Co a jak se děti, rodiče a prarodiče vzájemně učí: Jak vnímají děti to, co se učí od svých rodičů? Jak rodiče vnímají to, co se učí od svých dětí? Jak rodiče vnímají to, co se učí (učili) od svých rodičů? Jak prarodiče vnímají to, co se učí od svých dětí? Jak prarodiče vnímají to, co se učí od svých vnuků?

Jaké možnosti pro podporu mezigeneračního učení v rámci programů a kurzů neformálního vzdělávání děti, rodiče a prarodiče využívají: Do jaké míry, jakým způsobem a kým jsou tyto kurzy (programy) využívány? Jakou mají účastníci těchto kurzů (programů) motivaci k účasti? Jak účastníci těchto kurzů (programů) neformálního vzdělávání hodnotí jejich přínosy? Vnímají vůbec tyto aktivity jako součást svého učení?

Jaké aktivity, jež mohou být chápány jako zdroje informálního učení, děti, rodiče a prarodiče společně dělají: Jaké příležitosti v rámci informálního učení jednotlivé generace využívají? Jakou k tomu mají motivaci? Vnímají vůbec tyto aktivity jako součást svého učení?

Metodologický postup

- (1) Mapování nabídky kurzů
- (2) Dotazníkové šetření mezi účastníky
- (3) Šetření v rodinách

Proč a jak byl využit smíšený design?

(1) Mapování nabídky (2009)

- Nabídka kurzů neformálního vzdělávání a mezigeneračních programů, kde se setkává více generací
- Území města Brna (450 tisíc obyvatel)
- Zda existují, kdo je poskytuje, jaké je tematické zaměření, jaká je délka či doba trvání, jaké jsou cílové skupiny, jaká je periodicita, cena, tedy finanční dostupnost?
- Internetové vyhledávání (ověřeno z předcházejícího výzkumu o vzdělávání dospělých)
- Výsledek: 356 kurzů s velkou tematickou šíří, časovou a frekvenční variabilitou, s různorodostí poskytovatelů a s relativně dobrou finanční dostupností.
- Závěr: **V realitě se nejedná se o kurzy cílené mezigeneračně, ale tematicky, pro MGU ale tvoří důležitý potenciál.**

(2) Dotazníkové šetření (2009 – 2010)

- Respondenti - účastníci 15 kurzů ze tří generací (94 + 91 + 90 = 275), osobní administrace dotazníku
- Záměrný výběr (žádné statistické zobecňování)
- Generační sebeidentifikace respondentů
- Konstrukce generační příslušnosti podle kritéria deklarovaného věku a role v rodině
- 3 varianty téhož dotazníku pro dospělé děti, rodiče a prarodiče
- Dotazník: a) motivace k účasti v kurzu, očekávání a hodnocení přínosů, b) MGU obecně a v rodině, c) sada výroků o komunikaci, sdílení volného času, atmosféry v rodině, rodinné soudržnosti a učení v rodině
- Kvantitativní a kvalitativní analýza výsledků (uzavřené i otevřené otázky + souhlasy/nesouhlasy s danými výroky)

(3) Šetření v rodinách (2010 – 2011)

- Třígenerační rodiny
- Ústřední generace = generace rodičů
- Záměrný výběr podle stanovených kritérií:
  - generace prarodičů má alespoň jednoho člena,
  - generace rodičů má oba členy,
  - děti jsou starší 6 let,
  - rodiny žijí ve společné domácnosti nebo jsou její členové v pravidelnějším a spíše častém osobním kontaktu.
- Vyhledávání technikou sněhové koule
- Výzkumný vzorek zahrnoval 7 rodin, konkrétně pak 36 respondentů.
- Byly zastoupeny 2 rodiny žijící ve velkém městě (100 000 a více obyvatel), 2 rodiny žijící ve městě střední velikosti (50 000 – 99 999 obyvatel) a 3 rodiny žijící na malém městě (10 000 – 49 999 obyvatel).

Kvalitativní výzkumné nástroje

- Skupinová administrace Testu rodinného systému (FAST)
- Skupinový rozhovor se všemi členy rodiny (90 – 120 min.)
- Individuální administrace Testu rodinného systému (FAST)
- Individuální rozhovory se všemi členy rodiny (70 – 120 min.)
- Časový snímek všedního a víkendového dne rodiny vypracovaný rodičovskou generací
- Časová osa učení v různých fázích života vypracovaná všemi členy rodiny
- Zúčastněné pozorování v rodinách
- Opakované individuální rozhovory k doplnění a zpřesnění informací
- Analýza za pomoci Atlas.ti, triangulace zdrojů, etika výzkumu, informovaný souhlas všech členů rodiny

Proč byl využit smíšený design?

Kombinace kvantitativních a kvalitativních přístupů ve výběru vzorků, v metodách a technikách sběru dat a jejich analýze – triangulační model.

Kritéria podle Creswell a Plano Clark (2006):

- **časová posloupnost** (sekvenční design, nejprve kvantita, potom kvalita, slabina prvního postupu)
- **dominance určitého přístupu** (od původně plánované vyváženosti k dominanci kvalitativního šetření)
- **způsob kombinování cílů** (propojování ve výzkumných otázkách)
- **způsob kombinování dat** (propojování výzkumných technik – otázky v dotazníku a v rozhovorech, v analýze a v interpretacích)

Výsledky

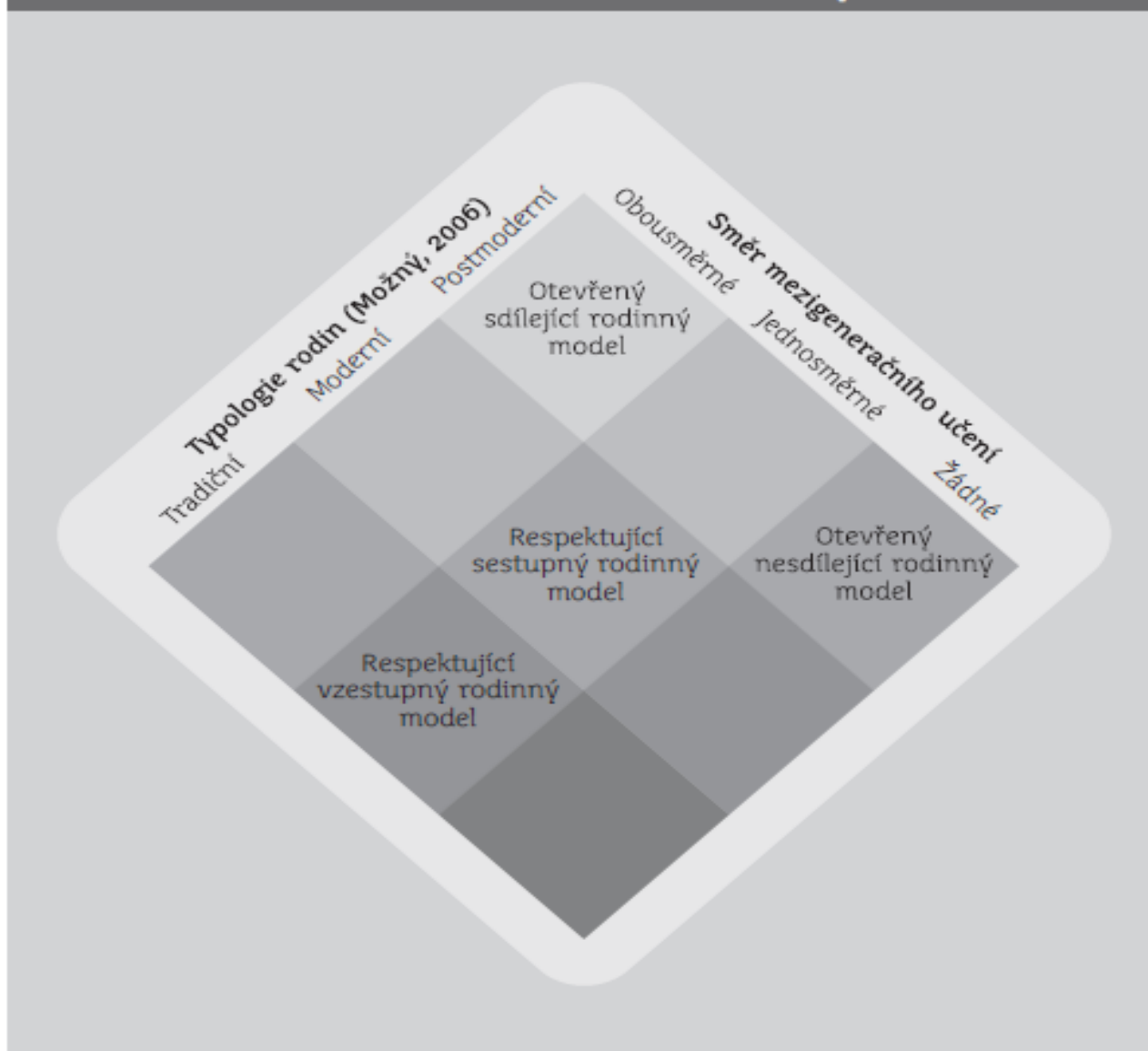
Komunikace+ rodinná atmosféra a soudržnost

= Pro-učící rodinná kultura

Diferenciace v rovině různých modelů učící se rodiny.

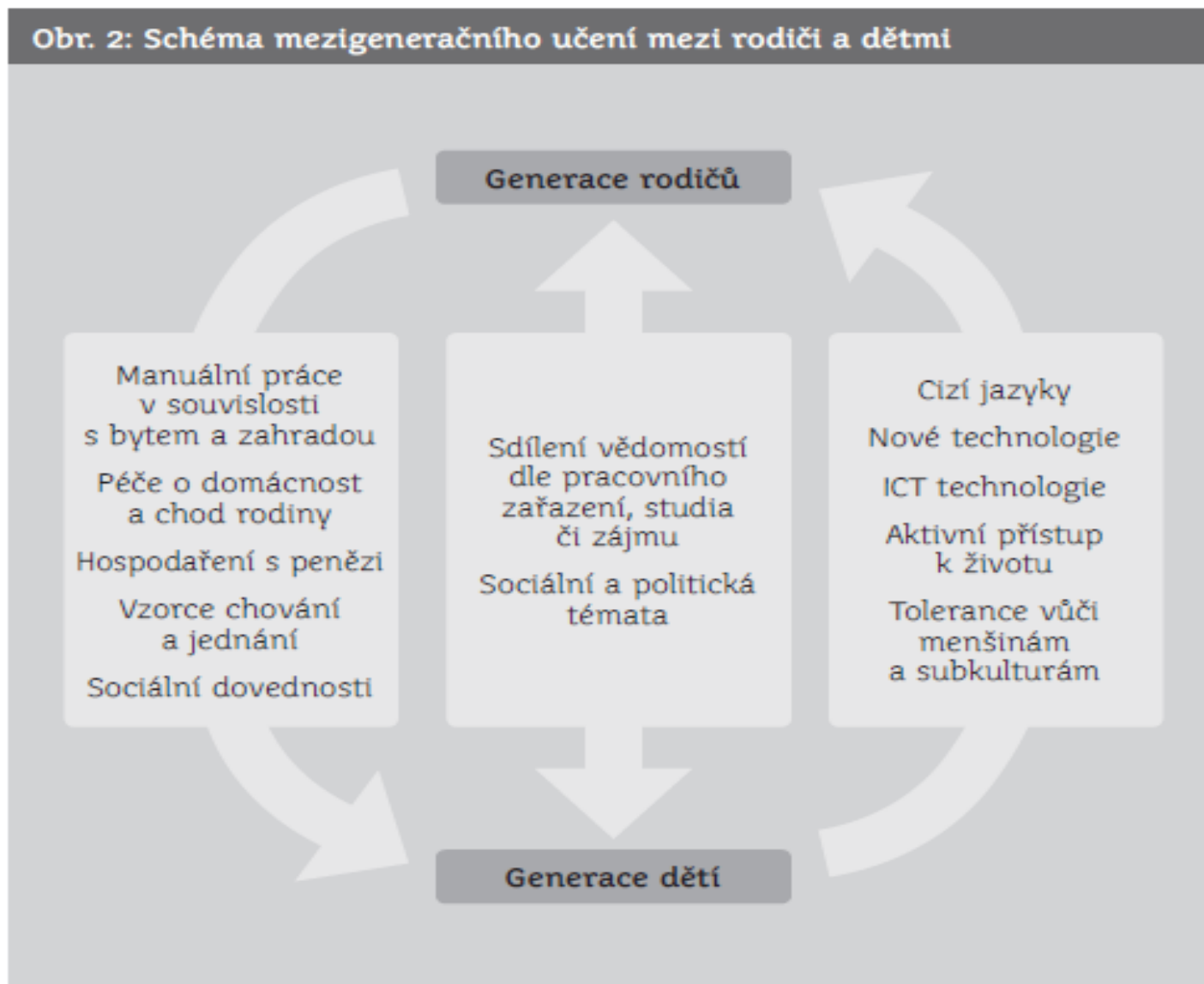
Výsledky

Obr. 1: Schematické znázornění modelů učící se rodiny

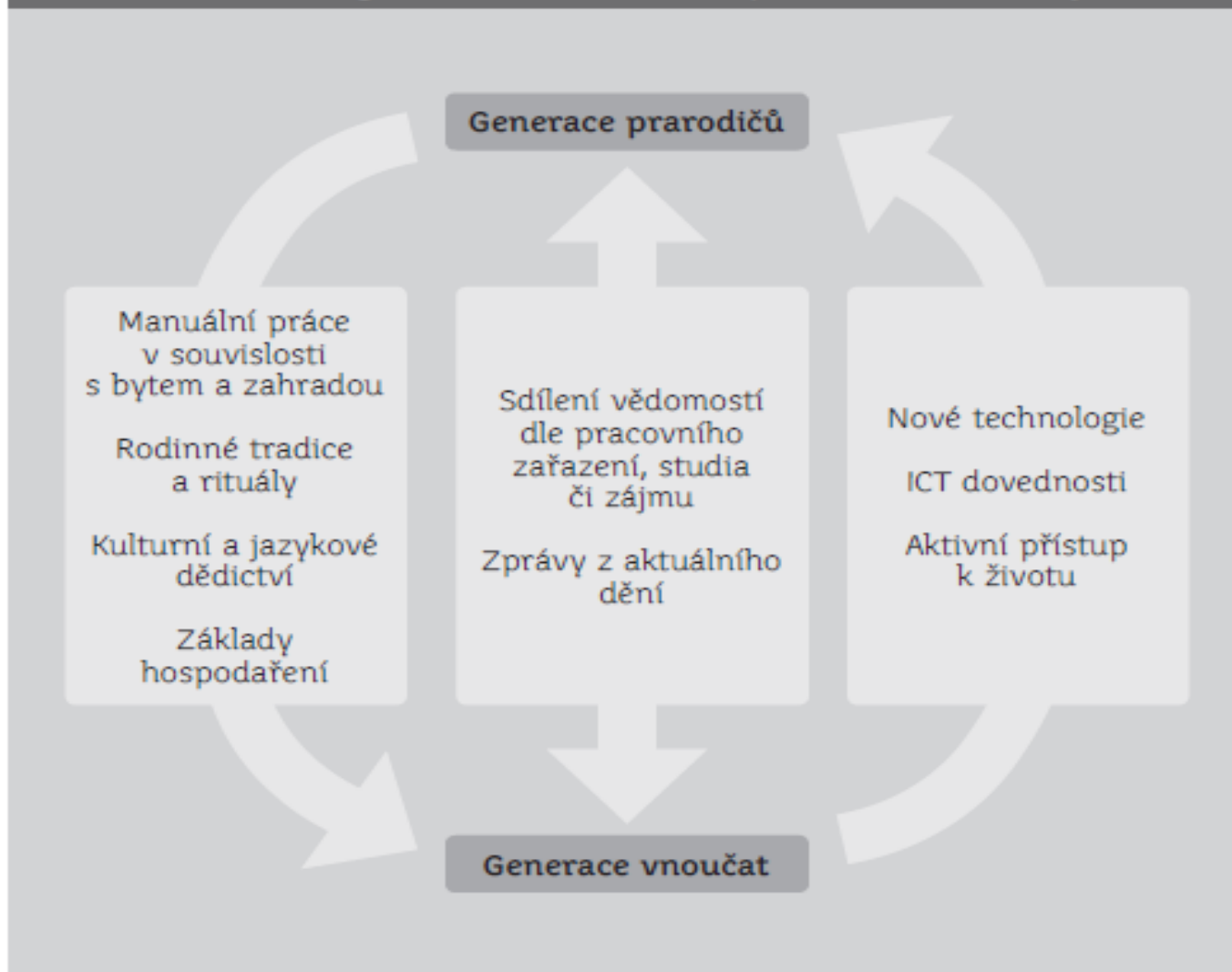
Výsledky

Obr. 2: Schéma mezigeneračního učení mezi rodiči a dětmi

Výsledky

Obr. 1: Schéma mezigeneračního učení mezi prarodiči a vnoučaty

Způsob realizace mezigeneračního učení v rodině

Obr. 3: Vztah mezi kategoriemi

Obr. 4: Typologie rodinných edukátorů

Výsledky

mezigenerační

učení

Tab. 4: Typologie rodinných edukátorů

Typ edukátora	Rádce	Expert	Konzultant	Vzor
Postoj k učení	Je třeba poradit.	Vím a chci předávat.	Jsem připraven poradit.	Je třeba si všimnout.
Zdůvodnění učení	Chci pomáhat druhým.	Je to pro mě důležité.	Nemohu učit někoho, když si to nepřeje.	Vím, že je to tak nejlepší.
Spouštěč učení	Předpokládána potřeba příjemce učení.	Zkušenosti a vědomosti edukátora jsou důležité. Potřeby příjemce nikoli.	Vyslovená potřeba příjemce učení na základě zkušeností edukátora.	Primární je zkušenost edukátora. Potřeby příjemce jsou zohledněny.
Vztah k příjemci učení	Dominantní	Dominantní	Vyvážený	Vyvážený
Jednání edukátora	Aktivní I přes případné negativní reakce příjemce učení. Rozhodovací proces je v rukou edukátora.	Aktivní Nezávislé na žádosti příjemce učení. Rozhodovací proces je v rukou edukátora.	Pasivní Čekání na žádost příjemce učení. Přenesení zodpovědnosti na příjemce učení.	Pasivní Čekání na aktivitu příjemce učení. Vše je v jeho rukou, je to jeho zodpovědnost.

Meritorní shrnutí

- Koncept pro-učící rodinné kultury
- Paralela mezi modely učící se rodiny a sociologickou typologií (tradiční, moderní, postmoderní)
- Kategorizace rodinných edukátorů v souvislosti s rolemi v rodině
- Různé vztahy mezi rodinnými edukátory a příjemci – dynamický aspekt mezigeneračního učení v rodině

Metodologická reflexe

- Produktivní využití smíšeného designu, konkrétně jeho triangulačního modelu
- Naše zjištění nezobecňujeme (ani na základě první kvantitativní fáze)

Finále

mezigenerační

učení

Publikace prezentuje originální výzkum v dosud u nás neprozkoumané oblasti, která však má ve fungování společnosti dosti významnou roli. Pedagogický výzkum v České republice se dosud téměř výhradně zaměřoval na témata týkající se formálního (školního) vzdělávání, ačkoli lidé se během života učí vydatněji i z jiných zdrojů, mezi nimi také prostřednictvím mezigeneračního učení v rodině. Je zásluhou autorek, že této dosud nevyjasněné problematice věnují speciální monografii.

Jan Průcha

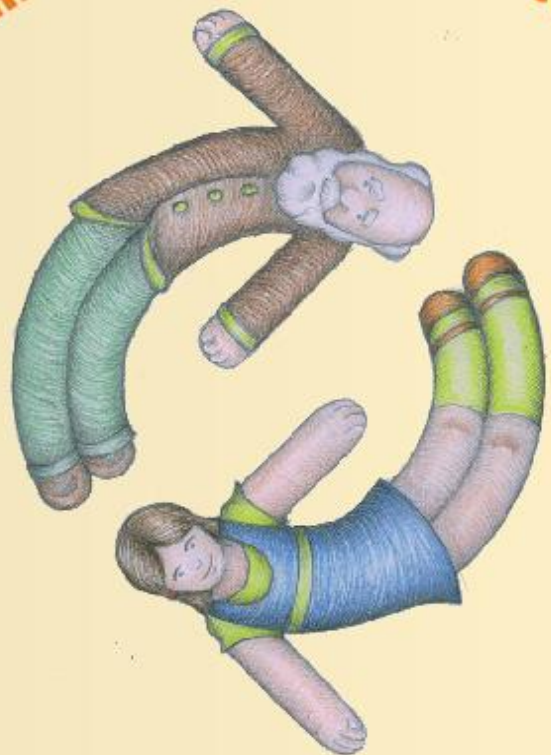
Autorky publikace se zaměřily na téma mezigeneračního učení ze zorného úhlu, který je doposud v českém (a v širším geografickém teritoriu) na okraji zájmu badatelů pedagogické a psychologické proveniencí. Publikace uvádí do širšího odborného povědomí téma, které je v této podobě a terminologickém zakotvení v našem pedagogickém diskurzu nově, zajímavě a perspektivně.

Stanislav Střelec

O mezigeneračním učení

O mezigeneračním učení

Milada Rabušicová
Lenka Kamanová, Kateřina Pevná
Masarykova univerzita, Brno 2011

Děkujeme za pozornost!